

Архимандрит Серафим (Алексиев)

БОЛНА И ЗДРАВА МИСТИКА

© Издава ЕТ „Снежана Иванова“. Трето издание. ISBN 954-9684-13-X

Съдържание:

Здравата мистика // Естествено-благодатната мистика // Свръхестествената мистика // Болната мистика // Гордостта — основа на болната мистика // Белези, че виденията са от демоните // Как да се предпазваме от лукавствата на бесовете // Изводи

I

Стихията на религиозното чувство е мистиката. Без мистични преживявания религиозното чувство е бледо, анемично, безжизнено. От степента на мистичната настроеност на един човек може да се съди за силата на неговата религиозност.

Това не значи обаче, че всички мистични изживявания са еднакво градивни за правилния растеж и еднакво полезни за нормалните проявления на религиозното чувство. Има такива мистични преживявания, които причиняват на религиозното чувство опасни заболявания.

Никому да не се вижда чудно, че говорим за заболявания на религиозното чувство! Както във всяка друга област от душевния живот на човека може да има болестни прояви, извращения и ненормалности — така и в религиозната област. И религиозното чувство може да изпадне в болезнено състояние. Боледушното религиозно чувство се храни с нездравни религиозно-мистични преживявания. В тази си статия ще разгледаме: коя е здрава и коя е болна мистика.

Що е мистика? — Думата мистика е гръцка и произлиза от гръцкия глагол *мио*, който означава «затварям очи». Оттук мистика ще рече: виждане отвъдното със затворени очи, преживяване на скритото в религията, или тайнствено духовно общение с нематериалния свят, независимо от физическите условия, в които сме поставени.

Понеже невидимият свят се състои от светлия Божи рай и от тъмното адско царство на демоните, то и мистиката, според достойнството на предмета си и според качеството и характера на мистичното преживяване може да бъде божествена и демонична. Общуването с Бога, с ангелите и с прославлените от Бога светци, минали след краткия си земен живот в райския живот, е здрава мистика. Тя винаги има благодатно въздействие върху вярващата душа. Общуването пък с демоните, под каквато форма и да става то, е бесовска, демонична, болна мистика. Нейните последици за душата са крайно губелни.

ЗДРАВАТА МИСТИКА

Здравата мистика почива върху правилна вяра в Бога и твърда евангелска нравственост.

В основата и на правилната вяра в Бога, и на твърдата евангелска нравственост лежи смирението.

Що значи правилна вяра в Бога? — То значи отказване от гордите «собствени мнения» по вечните и неразрешими само с човешки разум въпроси. То значи смирено приемане на богооткровените истини, прекланяне на гордия човешки разум пред ума на Христа, Който ни възвести истината за Бога Отца, понеже е в недрата на Отца (Иоан. 1:18). То значи проява на доверие и към светите апостоли, които са имали ум Христов (1 Кор. 2:16) и които са получили от Бога благодат и апостолство, та в Негово име да покоряват на вярата всички народи (Рим. 1:5).

Както в правилната вяра винаги има смирение, т. е. покорност на благовестието Христово (2 Кор. 9:13) или послушност на вярата (Рим 16:19), по изразите на свети апостол Павел — тъй и в отклоненията от правилната вяра винаги се крие гордост, т. е. непокорност на Божествените истини и на Църквата Христова, която е поставена да пази тия истини като *«стълб и крепило на истината»* (1 Тим. 3:15). Затуй справедливо е твърдението, че гордостта ражда религиозните заблуди и поддържа упорито защитаваните секти и ереси.

Бог е абсолютната истина. Който иска да се доближи до Него, трябва да има правилна, ръководена от смирението, насоченост към религиозната истина, т. е. да се стреми правилно да вярва в Бога, да е готов да се покори на богооткровената истина, ако още не я е постигнал цялостно, и да желае да се поправи, ако в някой пункт на вярата, било по незнание, било по човешка немощ греши. Иначе, ако прояви горда непокорност към богооткровената истина и към вразумленията на Църквата, той няма да има общение с Бога, абсолютната Истина, а с дявола, който е възплъщение на лъжата и баща на лъжата (Иоан. 8:44).

Словото Божие нарича непокорността на истината *«плътско мъдруване»*. А «плътското мъдруване» е вражда против Бога; на закона Божи *«то се не покорява, нито пък може»* (Рим 8:7). А ако то не се покорява на закона Божи, но враждува против Бога, как може то да влезе в мистично общение с Бога? То е чуждо на истината и на общуването с нея. Затова свети апостол Петър говори: *«Какъв ли ще е краят на ония, които се не покоряват на Божието евангелие?»* (1 Петр. 4:17). А свети апостол Павел допълва: *«Ярост и гняв на тия, които упорствуват и не се покоряват на истината»* (Рим. 2:8).

Здравата мистика почива още върху твърда евангелска нравственост, т. е. върху святост. А святостта може да се изгради само върху една основа — **благодатната основа на смирението**. Етика, която е изключила смирението като база на добродетелен живот, не може да бъде нито твърда, нито евангелска. Тя е етика на гордостта, т. е. богопротивна, дяволска етика.

Бог е свят (Ис. 6:3). Който иска да се доближи до Него, трябва да се уподобява на Него в святост. Затуй е казано: *«Бъдете свети, защото Аз, Господ, Бог ваш, съм свет»* (Лев. 19:2). Може ли човек, тънещ в разни грехове, да вижда в мистични преживявания Иисуса Христа, Света Богородица, небесните ангели и Божиите угодници? Какво общение може да има между доброто и злото, между светостта и греха, между Христа и Велиара (2 Кор. 6:19)? *«Осквернената душа не влиза в чистото царство и не се съчетава с духовете на светците»*, казва свети Исаак Сирин.

Но тогава кой може да влиза в общение с Бога?

Бог е любов (1 Иоан. 4:8). Той промисля за грешния човек. Макар че е станало невъзможно за грешника да влиза във видимо общение с Бога, предоставена му е възможността да влиза в невидимо общение с Него, в общение с вярата и молитвата, понеже след грехопадението «с вяра ходим, а не с виждане» (2 Кор. 5:7). И това мистично общение чрез вярата и молитвата, при изпълняване на Божиите заповеди се оказва съвършено достатъчно за спасението на грешника.

Пътят на здравата мистика е много дълъг — толкова дълъг, колкото е дълъг безкрайният път на съвършенството и богоуподобяването. Здравата мистика започва при всички правилно ориентирани религиозно хора с естествено-мистични преживявания и свършва при редки Божии избраници със свръхестествени чудесни явления. Тя гради бавно, системно, премъдро спасението на душата. Естествено-благодатните преживявания — покаянието, молитвеното общение с Бога и пр. за нея са най-характерни. Свръхестествените явления не са необходимо последствие: При здравата мистика се почва, както това е нормално, с поставянето на дълбоки основи. А няма по-дълбока основа за правилния духовен живот от **покаянието**, с което Спасителят начена проповедта си (Мат. 4:17), и от **смирението**, за което Той обеща Царството Небесно (Мат. 5:13). Покаянието и смирението единствено привличат върху душата Божията благодат, която ни възражда, освещава и спасява.

Почти никога нямаме при здравата мистика още в началото на духовния живот видения и светлини, общуване с ангели и небесни жители. Виждането на скритите неща в духовния свят е дарба на съвършените, давана по Божии промисъл на редки избраници. Как може да се проявява такава дарба у начинаещите? То е същото — от едно 7-годишно дете, което току що е наченало да се учи как да държи в слабата си ръчица молива, да се иска изведнъж да почне да рисува съвършени картини или да пише дълбокомислени съчинения. Както не може да се почне строежът на зданието от покрива, тъй не може и духовният живот да се започне с най-високи мистични изживявания, каквито са виденията на ангели, светци и пр. Здравата мистика никога не търси видения и откровения, тя знае, че те не са плод на молитвени усилия, а дар от Бога.

От направените дотук разсъждения се вижда, че здравата мистика бива най-често естествено-благодатна, а в редки случаи — свръхестествено-чудесна. →

ЕСТЕСТВЕНО-БЛАГОДАТНАТА МИСТИКА

«Винаги виждах пред себе си Господа» (Пс. 15:8), казва великият мистик от Ветхий Завет свети пророк и цар Давид. Как е виждал той винаги Господа? — Нали ние знаем от Свещеното Писание, че «Бога никой никога не е видял» (Иоан. 1:18)? Той е виждал Господа с очите на вярата си. Той е бил потопен в атмосферата на благодатна здрава мистика. Чувствувал е Божието присъствие около себе си чрез религиозната интуиция, преживявал е Бога с топлотата на религиозното си чувство.

Ето оттук започва здравата мистика — от живото чувство за Божието присъствие, без да се търсят образни видения. Който е тръгнал по пътя на здравата мистика, той всеки ден крепне във вярата си в Бога, расте в привързаността си към небето, поучава се в Божия закон денем и нощем (Пс. 1:2), кае се за греховете си, често се моли и то без да

си представя във време на молитва разни духовни образи, защото светите отци изрично забраняват това, чисти в подвиг сърцето си от страсти и пороци, отбягва съблазните и греховете, упражнява се в пост и правене поклони, съкрушава се, чувствава се все — по-грешен и по-недостоеен пред Бога и човеците, води на живот и смърт жестока борба с всички свои греховни наклонности, умолява Бога да му дойде в помощ при изкореняването на нечистите негови влечения и слабости, разпъва се всеки ден, тайно плаче пред Господа за греховете си, прави всекиму добро, доколкото може, и тъй... всеки ден, цял живот. Дойде ли му отнякъде изкушение, мобилизира волята си и със смирение, молитва и духовно противопоставяне го преодолява. Оскърбят ли го, спомня си Страдалеца на Голгота и се старае без гняв да понесе обидата. Постъпят ли несправедливо към него, с всички сили на душата си се старае да търпи, смятайки, че справедливо му се случват изпитанията, скърбите и неприятностите, допуснати от Бога заради греховете му. Тъй в смирение, търпение и изпълняване на Божиите заповеди той расте духом към Бога и колкото повече изпълнява волята Божия, толкова повече чувствава реално Бога над себе си. И без да има видения, той може да каже, подобно на цар Давида, *«винаги виждах пред себе си Господа»*. Такъв човек винаги има непрекъсната, най-правилна връзка с Небето — връзката на живата вяра, на пламенната молитва, на искреното покаяние, на скрития в Христа подвиг. Постоянно съпътстващото го съзнание за Бога създава в него един естествен страх Божий, една високо нравствена боязън да не оскърби с нещо своя Творец, Подателя на всички блага.

Такъв човек е на прав духовен път. Ако той чуе, че други имали видения, а той няма, да не унива, защото той има най-спасителните видения — постоянното виждане на греховете си, за които искрено се кае и които се старае да не повтаря. А по думите на свети Исаак Сирий, *«онзи, който се е удостоил да види себе си, стои по-високо от онзи, който се е удостоил да вижда ангели»*. Без свръхестествени видения човек може да се спаси, ако има истинно покаяние, но при видения и откровения, свързани с гордост, човек погива.

Ако виденията и откровенията бяха не изключителни дарби, давани на редки избраници Божии, а необходимо условие за достигане на спасение на душата и за реално общение с Бога, тогава всички, които искрено вървят по пътя на духовния живот, би трябвало да имат видения, и тогава липсата им би била признак на богоотдалеченост, богооставеност, гибел. Но от светоотеческите писания ние научаваме, че *«само на най-съвършените християни, предимно на монасите, които са били удостоени да прогледнат с духовните си очи, е бил открит светът на духовете; ала такива християни и в най-цветущите времена на монашеството е имало много малко, по думите на свети Макарий Велики»* (Еп. Игнатий Брянчанинов).

Много Божии угодници са се задоволявали с естественото молитвено-мистично общуване с Бога. Без да имат каквито и да било свръхестествени мистични преживявания, те пак са били в Божията благодат и са се спасили, защото са били смирени и чисти по живот. Спасяват не виденията, а смириенето. Виденията, напротив, могат да погубят неукрепналата в смирение душа, като я възгордеят.

За свети праведни Евдоким например (31 юли ст. ст.), за свети Евтихий (23 август ст. ст.), за светите мъченици Борис и Глеб (2 май ст. ст.), и за много други Божии угодници се знае от животописите им, че не са имали никакви видения, нито пък сами са търсели в живота си свръхестествени преживявания, а са се спасявали само с покаяние, смирение и добродетелен живот. Едва след смъртта им Бог ги прославил с чудотворни

дарби. По тоя начин се открила изобилната Божия благодат, която е почивала върху тях още приживе. А свети преподобни Сисой (6 юли ст. ст.), свети Памво (18 юли ст. ст.) и други са се молели на Бога да не ги прославя с чудотворни свръхестествени прояви, въпреки че са били напълно зрели духом за благодатта на свръхестествената мистика.

Ако светци дори, от обич към смирението, са отбягвали виденията, какво трябва да бъде нашето отношение към тия божествени явления?

За ръководно начало тук може да ни послужи прекрасният съвет на свети Йоан Златоуст, който казва: «За нас не са вече нужни чувствени видения, понеже вместо видения достатъчна ни е една вяра».

И тъй, здравата благодатна мистика е обикновено напълно естествена и се изразява в ежедневно покаяно-молитвено общение с Неописуемия и Непостижимия Бог, със Света Богородица, със светия ангел пазител и със светците, за обръщането ни към които велики духоносни мъже са съставили толкова многобройни и прекрасни молитви! Ето тази здрава и спасителна мистика светата Църква предлага на всички свои чада. Защото по очертаня дотук религиозно-мистичен път — чрез задълбочаване в православната вяра, чрез достигане на висока и чиста евангелска нравственост, чрез всекидневен молитвен разговор с Бога и светците — всеки може да достигне до Небето, дето вечно ще съзерцава райските хубости и ще бъде в непосредствено общение с небожителите.

[→](#)

СВРЪХЕСТЕСТВЕНАТА МИСТИКА

Освен тази естествена, молитвено-етична мистика съществува, както споменахме вече, и свръхестествена мистика. Тя е рядък дар Божий за съвършените. Наричаме я свръхестествена, защото тя се изявява в най-висши мистически преживявания: в молитвен екстаз, озарение свише, прозорливост, съзерцание на скрити от физическия поглед духовни тайни, пророческо вдъхновение, благодатно изстъпление, чуване на небесни гласове, виждане на ангели, светци, на Света Богородица и дори на Самия Иисус Христос, и във всякакъв вид чудотворство.

Житията на светците — тия прекрасни биографии на най-съвършените последователи на Христа — са пълни с примери на здрава свръхестествена мистика. От тия жития научаваме, че десетки хиляди монаси са живели в древните манастири, но измежду тях само отделни богоизбрани подвижници са били удостоявани със свръхестествените дарби на виденията и чудотворството. От тия жития научаваме още, че чудотворните и високо-мистични свръхестествени дарби са били давани на тия малцина не по някакво своеволие на Небето, а винаги с особени промислителни намерения, с дълбока спасителна цел [\(1\)](#).

Правилната вяра в Бога и чистият нравствен живот са били при това необходима предпоставка за преживяване на чудесното и свръхестественото в областта на духовния опит [\(2\)](#). Малкото изключения в това отношение със своята рядкост само потвърждават правилото и показват, че Бог, като върховен распоредител на всичко може да наруши естествения порядък на нещата, когато поиска. Свръхестествените мистични преживявания обикновено са се явявали не в зората на живота по Бога. Те са идвали като последица от дълъг правилен духовен подвиг, основата на който е все по-голямото

задълбочаване в смирението и венецът на който е все по-величественото разгръщане на любовта към приятели и врагове.

При редки случаи Бог е давал още в началото на духовния живот на някои Свои бъдещи подвижници видения, за да ги настави на добрия път и да ги подтикне да станат Негови служители. Класически пример в това отношение е чудесното обръщане на свети апостол Павел пред вратите на Дамаск (Деян., гл. 9). За примери в това отношение могат да ни служат и житията на свети Петър Атонски (12 юни ст. ст.), свети Доситей (19 февруари ст. ст.) и пр. Но при такива благодатни видения още в началото на духовния живот, които са впрочем не закон, а изключение, целта е била винаги толкова висока, че е покривала недостига на духовна подготвеност, която е в обикновените случаи условие за великите Божии посещения. Но житията ни разкриват още и това, че често пъти тъмни сили са дръзвали да се явяват като светли ангели на подвижниците, внушавали са им добри уж неща и са ги учили на «благочестие», за да ги погубят. Затуй някои Божии угодници от голяма предпазливост да не погрешат и да не опропалят спасението на душите си, с голямо недоверие са се отнасяли дори към божествени явления, с което са проявили похвална духовна мъдрост. Тъй например преподобни Максим Капсокаливит (3), преподобни Атанасий Атонски — (5 юли) и други са посрещали с недоверие и предпазливост явяванията на Божията Майка, Която идвала видимо при тях, за да ги подпомогне в техните трудове и подвизи. А свети Амфилохий (23 ноември ст. ст.) не бързал да вярва на своите макар и благодатни съновидения от страх да не падне в хитросплетените примки на лукавия. →

БОЛНАТА МИСТИКА

Тя е напълно противоположна на здравата, понеже е противоположен нейният източник. Докато здравата мистика иде от Бога, болната иде от дявола. Обаче въпреки тая противоположност съвсем не е лесно да се различи коя мистика е божествена и коя — демонична. Защото сатаната е много хитър — за да заблуди и вкара в измама, той се явява не в грозния си вид, а в привлекателна форма: като светъл ангел, като подбудител на душата към добро, като доброжелател, като Божий пратеник. Свети апостол Павел, великият познавач на духовния живот, ясно свидетелствува, че *«сам сатаната се преобразява в ангел на светлината»* (2 Кор. 11:14).

Когато някой има видения, трябва да притежава голяма духовно-благодатна опитност и съвършена чистота на сърцето, за да може да познае какви са неговите свръхестествени мистични преживявания — божествени или сатанински.

Моленето пред икони, кръстенето, получаването чрез «небесни» гласове на най-добри съвети за нравствен живот, за молитвен подвиг и прочие още не е гаранция, че се общува с добри духове. Защото мнозина изявени сатанисти са си служили и си служат с такива благочестиви форми, за да прикрият нечестието си. Най-трагично в духовното състояние на лекомислените духообщители е това, че тъкмо когато мислят, че служат на Бога, те са в плен на дявола.

Лесно би могло да се различи благодатното от сатанинското посещение, ако — както първото поучава на добро и изпълва с радост — второто явно ни тикаше към зло и докарваше скръб. Но това съвсем не винаги е така. Демоните са безобразно хитри! Те успяват така да имитират божествените явления, че дори и опитни отшелници,

преизпълнени с благодат, са взимали понякога бесовските измами за Божии откровения.

Кой капан не е замаскиран с клонки и листа? Коя въдица не е облечена в червейче или друга някоя примамка? Демоните, като лукави ловци на човешките души, знаят как да замаскират клопките си. Явявайки се в светлина, като ангели, те правят обикновено най-добри внушения на своята жертва: «Моли се! Пости! Ходи на църква!» и пр. Ако кажеха: «Блудствуй! Кради! Пиянствуй!» — кой би ги последвал? Дяволът отлично знае, че и неговите служители, докато не са се напълно всатанили, се въодушевяват от добри подбуди. Той използва тая нагласа на душата им, за да достигне своите пъквени цели.

Типичен случай на дяволско лукавство срещаме описан в Деяния апостолски, 16 глава, 16–18 стихове. Свети апостол Павел отишъл в Македония да проповядва, подканен от едно благодатно видение. Установил се с учениците си в град Филипи. Един ден, придружен от верните си спътници, той отивал на молитва. По пътя ги срещнала една слугиня, у която имало дух да предрича и която докарвала голяма печалба на своите господари с врачуването си. Като вървяла подире им, тя взела да вика: «*Тия човеци са раби на Бога Всевишният и ни възвестяват път за спасение*». Така тя правела много пъти. Свети апостол Павел, отегчен, се обърнал и рекъл на духа: «*В името на Исуса Христа заповядвам ти да излезеш из нея*». И духът тозчас я напуснал.

На пръв поглед свети апостол Павел като че ли неправилно постъпил. Вместо да се радва, че духът в слугинята препоръчва него и учениците му за «*раби на Бога Всевишният*» и им прави сред непознатите жители на тоя град най-добрата реклама, той го изгонва!

Но погледнато по-дълбоко, Христовият апостол постъпил съвсем правилно, понеже той знаел тъмните замисли на лукавия (2 Кор. 2:11). Зад тая привидно добронамерена услуга на демона навярно се криел такъв коварен план: да привлече той вниманието на тръгналите подир апостол Павла върху себе си и да раздвои вярващите: да отдели ония, които биха му дали доверието си, и да ги подмами да тръгнат подир него, за да ги погуби. Свети Йоан Златоуст много право забелязва: «Дяволът винаги прибавя към истината някоя лъжа».

Ето един характерен пример за бесовска измама.

Някой си млад монах живеел безмълвно в килията си. Демоните, като приели външен вид на ангели, искали да го съблазнят: те идвали при него, събуждали го, посочвали му светлина и го канели на божествена служба. Монахът отишъл при един старец и му казал: «Отче, ангели идват при мене и ме канят на божествена служба». Старецът му рекъл: «Недей ги слуша, чедо! Това са демони. Когато те дойдат да те събудат, кажи им: когато поискам, тогава ще стана!» Като получил такова напътствие, монахът се върнал в килията си.

На другата нощ демоните, според обичая си, дошли пак да го събудат. Но той им отговорил: «Когато поискам аз, ще си стана, а вас няма да ви слушам!» Те му отвърнали: «Онзи старец, лицемерът, те е развалил, затуй не щеш да ни слушаш, но ти трябва да знаеш, че при него дойде един брат и му поиска пари назаем. Старецът имаше

пари, но излъга брата, казвайки му, че няма пари, и не му даде нищо. От това трябва да разбереш, че той е лицемер».

Монахът станал рано сутринта, отишъл при стареца и му разказал всичко, каквото чул от бесовете. Старецът отговорил «Че имах пари, туй е вярно. А че ни ги дадох на брата, който ми ги искаше, това направих, защото добре знаех, че ще напакостя на душата му, ако му ги дам. По тази причина предпочетох да наруша една заповед, вместо чрез изпълняването ѝ да наруша десет заповеди. От това нарушение би могло да произлезе голямо смущение, причина за което щяха да бъдат парите, които бих му дал. А ти не слушай демоните, които искат да те излъжат».

Изпълнявайки съветите на стареца, монахът се спасил. А какво би станало с тоя послушник, ако той бе се поддад на бесовските внушения? Те биха му казали най-напред: «Ставай на божествена служба!», после: «Сега стига се моли, защото постигна вече съвършенство!», а накрай биха го наумили да върши с тяхна помощ и «чудеса». Тъй полека-лека те биха го подчинили на себе си и биха му внушили такава сатанинска гордост, която направо би го погубила.

Не бива да се мисли, че случаи като току-що разказания са легенди, дошли до нас от дълбоката древност по пътя на сказанията и приказките. И в наше време има много подобни явления. Всички нашумели днес мистични преживявания, почиващи или на нездрава православна вяра, или на нетвърда евангелска нравственост, носят печата на тънка дяволска измама.

В нашата църковна действителност се срещат много хора, които не са с разстроени нерви, та да бъдат сметнати за патологични случаи, водят един напълно нормален живот, а предадат ли се на религиозни преживявания, виждат «ангели» и общуват с духове, викат души на умрели и получават всевъзможни «небесни» откровения... Те мислят, че са във връзка със светлия духовен мир, защото хубави били внушенията, които им се правели. Как може сатаната да учи на добро!

Наивна, плитка логика! Като че ли злите духове, жадуващи да се промъкнат в доверието на лековерните християни, ще тръгнат да им се явяват с «рогата» си! Та тъй биха ги отблъснали от себе си! Дяволът не е толкова плиткоумен, колкото са жертвите му. Неговите коварства не могат да се обхванат с един поглед, нито замислите му — да се разобличат само с един довод. В Откровението на свети Йоан Богослов се говори не за плиткоумие на сатаната, а за «дълбини сатанински» (2:24)!

Страх обхваща човека, когато се размисли над тия «дълбини сатанински». Под предлог на благочестие сатаната докарва жертвите си до най-голямо нечестие. Под предлог на святост и съвършенство им дава видения и ги възгордява. Под предлог на издигане в духовия живот ги води до душевни разстройства, затъване в блатото на религиозните заблуждения, до нравствено разтление и пълна гибел.

Ето някои от тия дълбини сатанински, разгледани в светлината на наблюдавани в нашата религиозна съвременност случаи.

Често се срещат днес хора, които с необикновена жажда се втурват в опасната за грешниците област на духовния свят. Едни се предават на болезнени молитвени изстъпления, други — на спиритични сеанси, трети — на търсене небесни явления.

Всички всъщност са жертва на еднаква в основата си болна мистичност и ако им кажете, за да ги предпазите, че си играят с огъня, че могат да бъдат измамани от бесовете, които се явяват често като светли ангели, те имат готов отговор: «Ние знаем това! Ние имаме дори опитни доказателства, че покрай ангелите често се явяват и демони. Но ние разбираме кои духове са добри и кои — зли. Затова сме бдителни. Добрите приемаме, а злите отхвърляме». Такива хора с нищо не могат да бъдат вразумени. Те са уверени в себе си, че не могат да сгрешат при изпитването на духовете. Затова отвисоко и с чувство на съжаление гледат на вас, когато ги увещавате да се пазят от лукавствата на демоните. А бедните са тъй жестоко подведени и тъй хитро излъгани! Преподобни Нил Синайски говори, разкривайки сатанинските лукавства: «Трябва да знаеш следното коварство на демоните. Понякога те се разделят на групи. Едните идат със съблазън — и когато ти потърсиш помощ, идват другите в ангелски вид и прогонват първите, за да бъдеш измамен ти, че са истински ангели и да изпаднеш в самомнението, че си достоен за тях».

Не на тази ли тъкмо демонска хитрост са станали жертва днес много и много болно-мистични души?

Сатаната използва и друга стратегическа маневра: праща духовни борби в душата на подвижниците монаси и на някои обикновени християни, а след това, когато те почнат усилено да се молят, изведнъж се отдръпва, за да възмечтаят те високо за себе си, че могат вече с молитвата си да се справят с всяко изкушение.

Ето как описва тези хитрости свети Нил Синайски: «Ако забележиш, че когато се молиш против някой греховен помисъл, той е утихнал скоро и леко, разгледай от какво е произлязло това, за да не попаднеш в засада и, бидейки измамен, да не станеш предател сам на себе си... Понякога демоните, като вложат в тебе известни греховни помисли, сами те подбуждат да се молиш против тях, да им противоречиш, и тогава веднага се махат. Те правят това, за да паднеш ти в измама, като си въобразиш, че вече си започнал да побеждаваш мислите и да плашиш демоните.»

От подобно естество е и друга сатанинска хитрост, наблюдавана често в живота на наши съвременници.

Има хора, които, след като са живели много грешен живот, изведнъж пожелават да скъсат с порочността си. Те плачат, каят се, търсят Бога, жадуват за спасение на душата си. Но под влияние на изкусителя, който ги дебне и в разкаянието им, вместо да потънат в истинско смирение, вместо да се утвърдят в решимостта целия остатък от живота си да прекарат в непрестанно покаяние, те побързват да видят плодовете на обръщането си. Почват да си въобразяват, че, излезли от пътя на греха, те вече са едва ли не светци, достойни да влизат в зримо свръхестествено общение с небето. Ако те попаднат, при тая своя неправилна нагласа, в кръга на нетрезво настроени «православни» християни, или на някои сектанти, които се занимават с видения и откровения, с говорене на непознати езици, с изпадане в транс, и пр., скоро сами получават «необикновени» духовни дарби: започват да чуват хубави нашепвания, виждат знаменателни сънища и видения, преживяват чудеса. Изплъзнали се чрез покаянието от ръцете на лукавия, те падат набързо чрез дадените им и безкритично приети «духовно-мистични дарби» пак в неговите клопки.

Картинно това можем да си представим така: злият дух, като е видял, че покаяните се могат да се изскубнат от властта му, си е казал: «През вратичката на покаянието те бягат от мене, но през друга вратичка аз пак ще ги доведа при мен. Ще им дам „дарби“ да чуват гласове, да говорят на непознати езици, за виждат видения и да вършат дори чудеса. Ще им внуша, че тия „дарби“ са от Бога, че Бог им ги дава заради искреното им покаяние. И когато те повярват това, ще си въобразят, че са вече по-добри от другите, щом имат и видения, и чрез гордостта си пак ще дойдат при мен».

Тъй и става. Всички, които след покаянието си набързо са получавали духовни дарби, са се възгордявали, изпадали са в типичната за горделивците религиозна тъпота за спасителните внушения, ставали са неспособни да се смирят и да възприемат какъвто и да било добър съвет и във фанатичното си самодоволство са погивали. Парадоксалното е туй, че когато са били в най-големи нравствени падения, тия хора, поради склонността си към покаяние, са били по-близо до спасението си! А след като са се отказали от лошите си деяния и са получили като «награда» за това «свръхестествени мистични дарби», те са се отдалечили на безнадеждни разстояния от Бога.

Не са ли туй «дълбини сатанински» (Откр. 2:24)?!

Но ето и други бездни от сатанинска лукавщина.

Много хора, изпаднали в болна мистика, живеят добродетелно, целомъдрено, молитвено, почти подвижнически. Но и това не е доказателство, че техните видения и дарби са от божествен произход. Защото в тази външно безупречна нравственост се крие нова дълбока сатанинска измама. Според учението на светите отци, зад всяка страст се крие и бяс, подбудител към съответния грях (4). Има бесове на блуда, на гнева, на гордостта, завистта, сребролюбието, злобата и пр. Всички тия бесове са подчинени на върховния си началник сатаната. Когато той хване здраво в ръцете си някоя жертва, пращайки й видения и откровения, и възгордявайки я по този начин, вижда, че не е необходима помощта на другите бесове. Затова им казва: «Отстъпете от този човек! Не му досаждайте! Нека той няма изкушения с чревоугодието, със сребролюбието, с блуда, с гнева! Нека няма никакви борби с лошите си наклонности! Нека живее външно напълно порядъчно и спокойно! Нека се смята за светец. Нека служи с живота си за пример на другите, та и те да се увлекат от виденията му! Аз добре го държа във властта си чрез скритата в него тънка гордост! Друг грях не е нужен за неговата гибел».

И действително, такъв човек, получаващ видения, без да има каквито и да било духовни изкушения, минава в очите на хората за светец. Той и не помисля, че е на служба у лукавия. Виденията му са «хубави». Той не е егоист и саможив, а помага на всички със свръхестествените си дарби. Никому дори и през ум не минава, че всичко това може да бъде от сатаната.

Безупречният «свят» човек само тогава може да издаде за духовно опитния наблюдател връзката си с дявола, когато се засегне гордостта и честолюбието му. Обвинете го в малко нещо! Той веднага ще скочи като ужилен и ще почне да се защитава. Гордостта му ще се прояви у него. Макар че наглед други пороци той няма, едната гордост е достатъчна, за да го направи роб на дявола.

Че с такива хитрости за поробване на човешки души си служи сатаната, виждаме от следната мисъл на свети Йоан Лествичник: «Никой не се съмнява в това, че бесовете и страстите оставят понякога душата ... но малцина знаят по какви причини те я оставят. От някои хора — не само вярващи, но и невярващи — са си отивали всички страсти с изключение на една — гордостта. Те са оставяли нея като основно зло, за да запълни мястото на всички останали страсти. Защото тя е толкова вредоносна, че може да срине от самото небе». →

ГОРДОСТТА — ОСНОВА НА БОЛНАТА МИСТИКА

Болната мистика има винаги в основата си гордост. Сатаната, който гледа да добие власт над човека, с всичките си хитрости, се стреми към едно — да го доведе до възгордяване. Много са неговите тъмни пътечки, по които той се доближава до човека, но любимият му път, по който сам неотклонно върви и по който гледа да поведе и човека, е гордостта. Защото той отлично знае, че дори да изпълни човек на вид всички Божии заповеди, само с едната гордост може да се опропасти. Сам той, без да има каквито и да било други грехове, отпадна от Бога чрез възгордяването си. Оттогава гордостта стана стихията на дявола. Тя е универсалният му инструмент, чрез който той върши всичките си зли замисли.

Грешните хора са обикновено горди. Та те са станали грешници тъкмо поради гордостта си, която им е пречела да се смиряват пред Божията воля и да изпълняват Божиите заповеди. Хитрият изкусител знае как да доведе всекиго до гордостта. Глупавите по природа той гледа да възгордее, като им внушава, че са умни или притежават други някакви качества. Умните величае заради ума им. На нечестивите внушава гордо упорство против Божията воля. А благочестивите възгордява с това, че изпълняват Божиите заповеди. Тъй чрез гордостта попадат под властта на сатаната всички, които се поддават на неговите хитрини — и вярващи и невярващи, и умни и глупави, и грешни и праведни.

А тъкмо това цели лукавият дух — да откъсне всички от Бога. Защото един възгордял се човек не може да бъде в общение с небето, откъдето гордостта бе изгонена. Той може да общува само с дявола, с когото се е сближил чрез възгордяването си. Както здравата мистика, която не е нищо друго, освен благодатно общение с небесния мир, почива върху правилна вяра и твърда евангелска нравственост, т. е. върху смирение, тъй и болната мистика, която е общуване с демоните, като противоположна на първата, се основава или на неправилна вяра, или на нездрава нравственост, т. е. на гордост.

Това се потвърждава поразително от наблюденията над фактите. Кои са жертви на болната мистика? — Или православни християни, отклонили се в гордост, т. е. заменили евангелската етика на смирението с дяволската етика на тщеславието и гордостта, или сектанти и еретици, опълчили се в надменната си непокорност срещу основаната от Христа една свята, съборна, апостолска Църква, която като *«стълб и крепило на истината»* (1 Тим. 3:15) е единствената пазителка на божествените догмати.

И тъй, нездрава етика, неправилна догматика — ето пътищата на болния мистицизъм! Понеже гордостта се очертава като единствена основа на болната мистика, трябва да разглеждаме по-основно този порок, да докажем по-убедително, че дето има гордост и същевременно видения, те не могат да бъдат от Бога, а са непременно от лукавия.

Някои казват: еди-кои си имат божествени видения, защото ние знаем положително, че те са добродетелни хора: постят, молят се, честно постъпват, посещават болни, раздават милостиня и проявяват много любов към ближните... Могат ли виденията и у такива хора да бъдат от дявола?

Но ние ще зададем въпроса: проверено ли е дали тия хора правилно вярват в Бога или усърдно поддържат някой еретически догмат, въпреки гласа на словото Божие и свидетелството на Църквата? И ако правилно вярват, дали техните добродетели почиват върху смирение? Да не би зад всички тия хубави прояви да се крие гордост? Защото човек може да върши от гордост всички добродетели и да откаже от всички пороци, освен от порока гордост. От гордост човек може да престане да лъже. От гордост може да започне да постъпва много честно. От гордост може да извърши всевъзможни жертви, стига само да чуе да казват за него: «Вижте как благородно постъпва!» От гордост и от жажда за похвала може да се стигне даже до себепожертвование! Светът е пълен с високи дела, извършвани от гордост. Рядко са тихите и съвършени души, които не тръбят пред себе си, а вършат доброто си от любов към Бога, от смирение, без да очакват похвала за себе си от хората.

Попитали веднъж преподобни Паисий Велики, коя добродетел е най-висока. Той отговорил: «Оная, която се върши тайно и никой не знае за нея».

Но кой днес върши тайно своите добри дела? Кой не търси признания и похвали? Кой днес е чист от гордост, за да се смята достоен да общува с ангели и небесни жители?

Гордостта не се изразява само в една външна надутост, в презрение към другите и в осъждане на неприятните нам хора. Гордостта има много тънки и едва уловими прояви. Когато ни погледнат малко накриво или ни отправят някоя оскърбителна дума и ние се засегнем от това, издаваме, че сме горди. Когато не ни окажат очакваното внимание, а ни отминат мълком, и ние възнегодуваме в душата си, пак проявяваме гордост. Когато жадуваме да чуем нещо добро за някоя наша постъпка или някое наше качество, пак сме ръководени от гордост. Когато Господ ни смирява чрез някои сполетели ни нещастия, а ние недоволствуваме от съдбата си и роптаем против Бога, пак ни гнети гордост, понеже се смятаме достойни за по-добра участ.

А като сме тъй горди и имаме видения, как можем да си въобразяваме, че те са от Бога?

Който честно съди, ще признае, че ние сме просто изтъкани от тщеславие, самолюбие и гордост. Никак не можем да понасяме да се говори лошо за нас или, не дай Боже, открито да бъдем оскърбявани в очите. Напротив, жадуваме за почит и уважение. Във всичко искаме да блеснем: отвсякъде очакваме адмирации и похвали.

Гордостта е пружина дори и на нашия «духовен» живот. Когато се молим, постим, даваме милостиня или говорим за Бога, ние желаем да чуем похвали за себе си. С това издаваме, че и добрите дела, които вършим, са от гордост, която може би не съзнаваме. А добродетелите без смирение са фалшиви диаманти, негодни за царството Небесно.

Разказва се за един монах, че много постел и извън силите си се подвизавал, докато живеел сред братята в общежитието. А когато се усамотил в пустинята за по-усърден уж подвиг, отпуснал се. Веднъж го посетили някои монаси и, като забелязали промяната в него, запитали го: «Защо в манастира ти толкова постеше, а тук си

изоставил подвига си?» — «Затуй, защото там имаше кой да ме гледа и да ме хвали за усърдието ми — отговорил той, — тук пък няма кой!»

Не е ли и с нас така? Не са ли и у нас най-често гордостта, честолюбието, жаждата за похвала скритият двигател на нашите добродетели? А щом е тъй, ако имаме видения, какви могат да бъдат те, освен сатанински?

В Свещеното Писание е казано: *«Бог се противи на горделиви, а на смирени дава благодат»* (1 Петр. 5:5). Ако истинските божествени видения са проява на най-голяма благодат, давана на най-смирениите, как могат да претендират за благодатни видения хора, които не са се справили с гордостта в сърцето си? Който при гордостта си има видения, нека бъде сигурен, че тия видения му се дават от демоните, сродни с него по гордост, а не от Бога, Който се противи на горделивите. Някои хора казват за себе си, че не са горди и затуй виденията им били от Бога. Но те сами не са осъзнали гордостта в сърцето си и се самозалъгват, че са смирени. Свети Йоан Лествичник ни разказва следния случай: Един мъдър старец поучавал духовно някой си брат да не се гордее. Но този, заслепен, му казал: «Прощавай, отче, но аз не съм горд!» А мъдрият старец възразил: «С какво, сине, можеш да докажеш по-ясно, че си горд, ако не с това, че твърдиш: аз не съм горд!»

Гордостта не е толкова грубо качество, че да можеш да го видиш веднага. Гордост може да се крие и в най-добре изявеното смирение. Човек може да се любува на това, че смирено постъпва и има славата на смирен. Човек може, с една дума, да се гордее със смирението си, без да забелязва, че се движи в омагьосан кръг. Той може да има най-честни намерения да спасява душата си, може искрено да се стреми да излезе от сферата на гордостта. Но поради духовната неопитност и неведение може, бягайки от гордостта, да се възгордее, че е стигнал до смирението, т. е. тръгвайки от една точка на кръга, обикаляйки го, да стигне пак до нея.

Такава е трагедията на всички, които се подвизават не по правилата (2 Тим. 2:5), а удрят като да бият въздух (1 Кор. 9:26). И молитвите, и постът, и добрите дела, и всичките подвизи на такива хора отиват напразно. Защото те не са се стремили чрез подвизите си да стигнат до дълбините на смирението, дето бликат изворите на благодатта, а са се увлекли неусетно по миражните върхове на надменността, дето веят хладните ветрове на духовната смърт.

Могат ли такива жертви на гордостта да общуват с небесния свят?

Истинският християнин се пази не само от явната гордост, но и от фалшивото смирение. А фалшиво смирение е това: да се показваш смирен от желание да те похвалят.

Някой брат дошъл при авва Серапион. Старецът му предложил, според приетия сред монасите обичай, да направи молитва. Но гостът отказал от това, наричайки се грешен и недостоеен за самото монашеско звание. Старецът поискал да му измие нозете. Но той не допуснал това, като отказал със същите думи. Тогава аввата предложил на госта да сподели с него скромната му трапеза.

Когато те се хранели, старецът захванал с любов да говори: «Сине мой, научи се да си стоиш в килията и внимавай върху себе си! Защото ходенето много от място на място няма да ти принесе никаква полза, каквато ще ти донесе безмълвието».

Като чул това, братът се засегнал и така се изменило лицето му, че изписаното по него огорчение не могло да се укрие от стареца. Тогава авва Серапион му казал: «До тоя момент ти се наричаше грешник и говореше за себе си, че си недостоен и за живота, а щом аз с любов ти казах какво е полезно за тебе, ти изведнъж се обиди. Ако искаш да придобиеш истинско смирение, научи се мъжествено да понасяш всички оскърбления, които другите ти нанасят, а не се обличай в празно смиренословие».

Братът, като чул това, помолил стареца за прошка, съзнал погрешността на своето мнение и си отишъл, като получил голяма духовна полза.

Тук е мястото да приведем прекрасната мисъл на свети Йоан Лествичник: «Смиrenomъдрие проявява не този, който сам себе си злослови (защото кой няма да понесе укор от самия себе си?), но онзи, който, бидейки укорен от друг, не намалява любовта си към него».

Ако нашето смирение е фалшиво, могат ли виденията при такова неискрено смирение да бъдат истински?

Смирен е не онзи, който не вижда гордостта в сърцето си, а онзи, който, дори най-тежко оскърбяван, не загубва добродетелното си спокойствие, а кротко претърпява, сърдечно прощава и благодушно отговаря.

Веднъж свети Йоан Колов седнал пред църквата. Манастирските братя го обкръжили и взели да го питат за своите помисли. Видял това един от старците и, победен от завист, рекъл: «Йоане, твоята чаша е преизпълнена с чародейство!» Йоан отговорил: «Точно така е, авва! И ти каза това, като видя само външното у мене! А какво би рекъл, ако би видял вътрешното!»

Ето истинско смирение! Смирен е не онзи, който има вид на такъв, а който се счита искрено за най-долен грешник, който постоянно скришом се кае пред Бога, който върши тайно добрините си, които никого не осъжда за нравствените му немощи, който всички изпитания в живота донася благодушно, който никога не роптае, казвайки: «Боже, какво толкова съм ти съгрешил, та ме наказва тъй тежко?», а всякога за всичко благодари.

Где ще намерим в живота такъв ангел на смирението? А ето, само такива смирени души, чужди на всякакво превъзнасяне, нетърпение, гняв и ропот, могат да бъдат удостоявани с благодатни свръхестествени явления без вреда за душите им.

Ако нашите намножили се в последно време духообщители сектанти или православни християни, нямат в душите си такова смирение, за каквото става дума тук, а са обикновени грешници като нас, нека бъдат сигурни, че техните видения и откровения идат от нечист източник. Може ли окаяният горделивец-грешник да има видения за Бога? Бог никога не би му дал такава дарба, ако щете по тази само причина, че получаването на видения би възгордяло още повече горделивеца.

Задали въпрос на свети Варсануфий: «Когато грешник има видения, нима не трябва да вярва, че те са от Бога?» Той отговорил: «Когато това се случи с грешник, то е очевидно по действие на лукавите демони, които гледат да измамят окаяната душа и да я въвлекат в гибел. И тъй, не трябва да им се вярва, но да опознава човек своите грехове и своята немощ и всякога да пребъдва в страх и трепет... Божествените явления се случват само на светци... Грешниците не трябва никога да вярват на такива явления, знаейки своето недостойнство.»

А как постъпват нашите духовидци, склонни към нездрава мистика, и особено жените? — Цял ден се занимават с клюки и одумвания, осъждат се помежду си, мразят се, пакостят си, или са изпълнени със суета, тщеславие, блуд, сребролюбие, жестокост и лицемерие, а отидат ли в църква, предават се на болни мистични преживявания — виждат, че кандилата се клатели, че светлини се явявали, че иконите оживявали, че гласове се чували и пр. Те не се стесняват, въпреки че тънат в разни нравствени немощи, да се хвалят: «Видях света Петка и свети Георги!» или «Откри ми се това и това!» или «Насън ми се каза тъй и тъй да постъпя.»

А какво означават тия чести видения и откровения? — Те означават, че нашите самонадеяни съобщници на духовете претендират небето да е постоянно отворено за тях, тъй че те всеки миг могат да получават отговори оттам. Но тъй ли лесно се отваря небето и то по несериозни често пъти поводи? Ние знаем, че на чистия като ангел свети архидякон Стефан, първия мъченик Христов, небето се отвори само един път — в предсмъртния му час, когато той, замерван жестоко с камъни, умираше и се молеше за своите убийци! Как може на болно мистични жени небето да се отваря всяка нощ?! От това съпоставяне само може да стане ясно, каква огромна разлика има между видението на свети архидякон Стефан и откровенията, които тъй често получават жертвите на болния мистицизъм!

Свети Йоан Лествичник предупредително говори: «Когато бесът на гордостта се утвърди в своите служители, тогава явявайки се като светъл ангел или наяве, им предава откровения на тайни, или благодатни уж дарби, та като се прелъстят тия окаяници, съвършено да загубят ума си».

Нека помнят всички, които се увличат от видения и откровения, следните думи на свети епископ Игнатий Брянчанинов: «Който вижда зримо духове, лесно може да бъде излъган в свой ущърб и за своя гибел. Ако ли той, при виждането на духове, прояви доверие към тях, непременно ще бъде измамен, непременно ще бъде увлечен, непременно ще бъде запечатан с непонятния за неопитните печат на измамата, с печата на страшното повреждане на своя дух, при което често се загубва възможността за изправление и спасение. Това се е случвало на мнозина, на твърде мнозина...»

Усетът на здравата мистика внушава: по-далеч от всяко видение и откровение! Вярвай в тия неща, когато ги срещаш у светци! Вярвай в тях, когато ги четеш в Библията или в животописите на Божиите угодници! Но не ги вярвай, когато се случат с тебе — грешния и нечист човек! Защото зад твоите видения и откровения се крие демон, който те мами и гледа да те хване в примките си. →

БЕЛЕЗИ, ЧЕ ВИДЕНИЯТА СА ОТ ДЕМОНИТЕ

Има доста белези, по които човек сам може да познае виденията, които са прашани от сатаната. Ето по-главните от тях:

1) Ако някой проявява необуздана жажда непременно да получи дарбата да вижда видения (това разбирай и за получаването на другите свръхестествени дарби!) и вследствие на тия домогвания получи такава дарба, то неговите видения са непременно от лукавия. Защото Бог не дава видения на горди и грешни хора, които могат да загинат чрез тях.

Светите отци единодушно ни съветват да жадуваме не за видения, а за придобиване чистота на сърцето, добродетелност и смирение, с което можем да спасяваме душите си. «Който моли Бога и желае да се дадат в ръцете му чудеса и сили — пише свети Исаак Сирин, — той бива изкушаван в ума си от ругателя-демон. Без нужда е опасно да изкушаваш Бога. Който желае това, той не е истински праведен... А истинските праведници не само не желаят това, но се отказват и когато им се дава и то не само пред очите на хората, но и насаме сами за себе си не искат това».

Великият руски подвижник от XIX век преподобни Амвросий Оптински е съветвал: «Нищо не искай да виждаш насън, иначе ще видиш... с рога!» А преподобни Нил Синайски решително забранява търсенето на видения: «Съвсем не желай и не търси да видиш във време на молитва някакъв лик или образ. Не желай да видиш зримо нито ангели, нито сили, нито Христа, за да не загубиш ума си, като приемеш вълка за пастир и се поклониш на враговете-демони».

Един християнин, заразен от болно-мистични стремежи, всяка вечер се молел: «Боже, дай ми да видя ангел!» След дълги и настойчиви молитви той чул веднъж зад иконите глас: «Извади едното си око! Тогава ще видиш ангел...» В безумна решителност той грабнал нож и избол окоето си. «Боже, дай ми сега да видя ангел!» — продължил той да се моли. А същият глас му заповядал: «Извади и другото си око!» Той сторил това. Тогава зад иконите се чул демоничен кикот... Тъй бедният измамен човек, който жадувал за видения от духовния свят, престанал да вижда и физическия.

Жаждата за видения свидетелствува, че духовният живот на търсещите видения не е поставен върху здрава основа. Свещеното Писание, знаейки да ни разкаже за много истински видения, в същото време ни учи на трезвост: «*Блажени, които не са видели, и са повярвали!*» (Иоан. 20:29).

Забележително е това, че няма нито една църковна молитва, дето да се казва: «Господи, дай ми дар да виждам видения!» В молитвите се срещат все такива прошения «Господи, дай ми смирение, целомъдрие, послушание, търпение, кротост» и пр. А свети Ефрем Сирин се моли да получи следните дарби (за видения): «Господи, дай ми да виждам своите прегрешения и да не осъждам брата си!»

Ако у някого се появят «духовни дарби» без сам да ги е желал, той трябва да гледа на тях като на тежко изкушение и да се моли усърдно да го освободи Бог от тях. Защото, поласкае ли се от мисълта, че е станал Божи избраник, възгордее ли се с дарбите си, той е загубен... Вместо да се тщеслави, той трябва да се постарее да си спомни с кой грях толкова е прогневил Бога, та е станало възможно да пристъпи дяволът към него с измамните си видения и откровения, за да го погуби. Ако той така се смири, ще прогони опасните видения.

Най-сигурното средство за избавяне от изкусителните духове, според епископ Игнатий Брянчанинов, е това: «Решително да се отказваме от виденията и от общението с тях, признавайки себе си неспособни за такива видения и общения».

2) Главоломно бързият успех в духовния живот и лесното достигане на видения са друг несъмнен признак, че виденията са от демоните.

Доскоро някой е вършел най-гнусни грехове, вчера се е покаял за тях, а днес получава дарби. Явно е, че такива дарби са от дявола и че почиват върху грях. Дяволът гледа чрез тях да възгордее и погуби.

Коя ябълка най-рано узрява? — Червивата! Здравите ябълки късно узряват. Тъй и истински добродетелните бавно достигат високите духовни дарби. Бог не постъпва като дявола. Той не изпълнява всяка прищявка на неразумното човешко сърце, защото е Премъдрост и Любов. Една мъдра и любеща майка би ли дала на двегодишното си дете бръснач, за да си играе, колкото и да я моли то с плач за това? Тъй и Бог не дава вредни нам неща. А дяволът бърза да ги даде!

Светите отци не са показвали бърз успех в добиването на високи дарби. Те са прекарвали цял живот в смирение, послушание, подвиг, плач за греховете и често, след като са изсушавали плътта си и са добивали ангелска чистота, не са получавали никакви свръхестествени откровения. Други едва към края на живота си, по особен Божии промисъл, са били удостоявани със свръхестествени мистични видения, без да са се домогвали сами до това. Затова пък всички те след смъртта си са били прославяни от Бога с чудотворство.

Ако светите отци, преуспели в благодатта, са имали обикновено едва към края на жизнения си път свръхестествени духовни дарби, какво да кажем за бързащите да ги получат в началото на подвига си? Богомъдрите учители на Църквата не са одобрявали подобни високи излитания. «Ако видиш млад човек, който следва своята воля и се издига до небето — казват те, — хвани го за ногата и го смъкни на земята, защото такава издигане е опасно за него».

Дяволът бърза тук на земята да прослави лекомислените болно-мистични души, за да ги посрами отвъд. А Бог, като води Своите избраници през краткия земен живот по пътя на скърбите и униженията, ги прославя навеки в безсмъртния живот.

3) Необикновената честота на виденията е също явен белег, че те са от лукавия. Има такива християни и християнки, които едва ли не всеки ден, всяка нощ получават видения. Щом затворят очи, разтварят им се небесата; щом пожелаят само, идват при тях «ангели», щом се помолят на някои светец, и той се явява, готов на услугите им!

Тъй ли е при здравата мистика? — Светите отци обикновено са имали видения много рядко — при изключителни случаи, с високо спасителна цел. При това видения са давани не толкова на живеещи в общежития монаси, колкото на отшелници, които нямали друго утешение сред ужасите на своето уединение, освен тия редки, но силно ободряващи ги божествени посещения. Честотата на виденията разкрива тяхната негодност. Много обикновени камъни има по света, но съвсем малко скъпоценни. И докато последните се добиват трудно и се ценят скъпо, първите се търкалят навсякъде по земята и се подритват от минувачите...

Има хора, които знаят нещичко за хитростите на демоните и затова са бдителни при приемането на виденията. Но случи ли им се да се повтори до три пъти едно и също видение, те взимат това като явен признак, че видението е от Бога. Не е ново такова гледище. Още в древната Църква то е било разпространено. Но пита се, правилно ли е то? Ето какво четем в прекрасната книга «Ръководство по духовен живот на преподобните отци Варсануфий Велики и Йоан»:

Въпрос: «Аз съм чувал, че ако някому се яви три пъти един и същи сън (видение), той трябва да го приеме за истина. Право ли е това, отче мой?»

Отговор: «Не, не е право. Не трябва да се вярва на такъв сън (видение). Този, който един път се е явил на някого лъжливо, може да направи това и три пъти и повече. Бой се да не бъдеш осмян от демоните, но внимавай над себе си, брате!»

4) При демонските видения се явява непременно тънка тщеславна услада (гордост). «Ето вече и с ангели общувам!», си казва измаменият от бесовете. Той се радва на постиженията си и не мисли за покаяние и смирение. Той е жадувал за видения, за да се прослави, и е достигнал целта си. Какво има още да догонва, та да се подвизава и смирява?!... У такъв човек се явява непреодолимото желание да разказва на други за своите чудни мистични преживявания. Той жадува да има почитатели, да е заобиколен от поклонници. Той не може да се стърпи да не се похвалява.

У светите отци е било тъкмо обратното. Имайки истински видения, те са ги криели и премълчавали. Едни от тях са се молили на Бога да не ги прославят на земята (такъв е случаят със свети Памво). Други са умолявали Бога, ако ги е удостоявал със свръхестествени дарби, да им ги отнеме. Свети Исаак Сирийн свидетелства: «Един от светите отци заради чистотата си, по благодат получи дарба да узнава предварително кои идват при него и молеше Бога — а с него се молеха и други светци, които старецът бе помолил за това — да бъде взето от него това дарование». А трети, когато по стечение на обстоятелствата са се прославяли неволно с тия дарби, са скърбели и са заповядвали на хората до смъртта им никому да не разказват за случилите се чудеса (напр. свети Сисой Велики, който без сам да подозира, възкресил едно умряло момче, и свети Серафим Саровски, който с огнена молитва изцелил един младеж).

Свети апостол Павел, този дивен съд на Божията благодат, бидейки принуден да разкрие едно нечувано свое мистично преживяване, разказва за него поради дълбокото си смирение като за събитие, случило се с някое трето лице: *«Зная един човек в Христа, който... беше грабнат и отнесен до трето небе»* (2 Кор. 12:2). Всички свети отци, подобно на мъдри градинари, са сеели семената на своята добродетел не на повърхността на земята, дето всеки може да ги види и птиците небесни да ги изкълват, а дълбоко в земята, дето, зарити, те в своето време дават богат плод.

Нашите духообщители пък не могат да се нахвалят достатъчно с духовните си дарби, със своите видения и откровения. Неотдавна се получи вест, че в един наш провинциален град някоя си жена, тръгнала по пътя на болния мистицизъм, уверявала близките си: «Откри ми се, че аз скоро ще стана светица и ще получа разни свръхестествени дарби».

Каква огромна разлика между смирения тайнозрител на райските красоти и тази жена!

5) При общуване с демоните, представящи се за светли небесни жители, в душата се явява смут, сблъскване на мислите, брожение на страстите, смъртни недоумения, липса на душевен покой, тщеславна радост, самомнение и високоумие. А при благодатните видения в душата настъпва мир, страх Божи, съзнание за собствената греховност и нищожество, дълбоко смирение, умиление и тиха радост в Духа Светаго.

«Едни са **признаците на измамата**, други — на благодатта», — говори свети Максим Капсокаливит. «Когато злият дух на лъжата се приближава към човека, смуцава ума му и го прави своеволен, ожесточава и омрачава сърцето, докарва боязън, страх и гордост, извърща очите, тревожи ума, привежда в трепет цялото тяло, призрачно показва светлина пред очите, но не светла и чиста, а червеникава, прави ума неистов и бесноват и застава устата да говори непотребни и хулни думи; този, който вижда духа на лъжата, обикновено се сърди и е изпълнен с гняв, съвсем не познава смирението, ни истинския плач и сълзи, но винаги се хвали със своите качества и се гордее с тях, всякога се предава на движенията на страстите си без съдържаност и страх Божий, накрая загубва ума си и стига до съвършена гибел».

А **признаците на благодатта** са следните: когато благодатта на Светия Дух влезе в човека, събира ума му и го прави внимателен и смирен, напомня му смъртта и греховете, бъдещия съд и вечната мъка, изпълва душата му със съкрушено умиление, подбужда го към плач и сълзи, очите му прави кротки и пълни със сълзи, и колкото повече се сближава с човека, толкова повече умиротворява душата му и го утешава със светите страдания на нашия Господ Иисус Христос и с безпределното Му човеколюбие, а ума изпълва с възвишени съзерцания: а) на необяснимата Божия мощ, как Той с една дума всичко от небитие е привел в битие; б) на безмерната Сила, която всичко държи, всичко управлява и за всичко промисля; в) на непостижимата Света Троица и на неизследимата бездна на Божието същество и пр. Тогава умът на човека се възторгва от онова божествено сияние, просвещава се със светлината на Божието знание, сърцето става тихо и кротко и изобилно излива плодовете на Светия Дух: радост, мир, дълготърпение, благодат, милосърдие, любов, смирение и пр. (Гал. 5:22), и душата му получава неизказано веселие».

Същите признаци на измамните бесовски видения и на благодатните откровения четем и у други свети отци. Свети Григорий Синаит говори: «Знай, че действията на благодатта са явни, и бесът, макар да се преобразява, не може да ги даде — нито кротостта, нито добротата, нито смирението, нито ненавистта към света, нито пресичането на похотта и страстта. Бесовските прояви са надменност, високоумие, страх и всяко зло. По тия действия можеш да познаеш, от Бога ли е възсиялата в душата ти светлина, или от сатаната». →

КАК ДА СЕ ПРЕДПАЗВАМЕ ОТ ЛУКАВСТВАТА НА БЕСОВЕТЕ

1) Първият и най-надежден начин за справяне с демоните е **придобиване на смиреномъдрие**.

Някога свети Антоний Велики видял всички примки на лукавия, разпространени на земята. Като въздъхнал, рекъл: «Кой може да ги избегне?» — и чул глас, който му казал: «Смиреномъдрието!»

Наистина, нищо друго не може така да разстройва плановите на дявола, както смирението. Лукавият праща видения, за да възгордее, а смирението обезврежда всяко бесовско явление и му туря край. Който е достигнал смиреномъдрието, е станал неуязвим за бесовете.

На някой си монах се явил дявол, преобразен в ангел на светлината, и му казал: «Аз съм архангел Гавриил. Изпратен съм при тебе». Монахът рекъл: «Гледай да не си изпратен при някой друг, защото аз не съм достоен да виждам ангели». Дяволът, опарен от смирението на монаха, веднага изчезнал.

И ония заблудени съвременни духовници, които се хвалят със своите видения, могат да се спасят от пленничеството на дявола, ако се смирят.

2) Вторият начин е посрещането на всяко видение с пълно недоверие.

Един добродетелен старец живеел безмълвно в своята колибка и често бил безпокоен от бесовете. Те идвали при него най-често, но той ги посрещал с презрение. Тогава дяволът прибегнал към хитрост. Явил се на отшелника в светлина и му казал: «Аз съм Христос!» Старецът си затворил очите, проявявайки недоверие. Дяволът повторил: «Аз съм Христос. Защо си затвори очите?» А старецът отговорил: «Аз желая да виждам Христа не тука, а в бъдещия живот». Дяволът изчезнал. Старецът, благодарение на своето разсъдливо недоверие, се предпазил от лукавствата на изкушителя. Тъй могат и ония от днешните християни, които са мамени с бесовски видения, да се спасят, ако проявят недоверие към виденията си.

Но някои ще възразят: Ами ако виденията са от Бога, а ние ги отхвърляме, няма ли да оскърбим с това Светия Дух, Който ги дава?

На такива ще отговорим: ако ние, тръгнавши по пътя на религиозната трезвост, наистина отхвърлим истински, благодатни видения, Бог няма да ни се разсърди, понеже знае, че ние не от упорито безверие не се доверяваме на виденията си, а от благоразумна боязън да не станем жертви на бесовска измама.

Ако беше грях благоразумното отхвърляне на виденията, случващи се с грешници, най-отговорни за такъв «грях» биха били светите отци на нашата Православна Църква. Защото тъкмо те, предпазвайки ни от увлечения по болнав мистицизъм, съвсем определено ни съветват: «Ако действително ти се яви дори ангел, не го приемай лековерно, но се смирявай и казвай: аз живея в грехове. Недостоен съм да виждам ангели».

Същия съвет дава и свети Григорий Синаит: «Никак не приемай, ако видиш нещо с чувствените си очи или с ума си вън или вътре в тебе, било то в образа на Христа, или на ангел, или на някой светец или ако ти се показва светлина... Бъди внимателен и бдителен! Не си позволявай да се доверяваш на такива неща, не изразявай съчувствие и съгласие, не вярвай бързо на видението, макар то да е истинско и добро! Ставай хладен и чужд към него, постоянно пазейки ума си да не си построи някакъв образ... Който е видял нещо в ума си или със сетивата си, макар то да е от Бога, и е побързал да го приеме, лесно пада в измама, или поне издава своята наклонност и способност да повярва на измамата, като такъв, който приема явленията скоро и лекомислено... Бог не се прогневява на тогава, който с крайно внимание се пази, и боейки се от измама, не

приема пратеното от Бога, докато не го обсъди с голямо внимание. Напротив, похвалва го за благоразумието му...»

3) Третият начин е очистването на сърцето от грехове.

Дяволът лесно може да се промъкне, без да бъде забелязан, в една душа, която е размътена от беззакония, тъй както вълкът може неусетно да се приближи до кошарата в мъглив зимен ден. Но когато душата е очистена от грехове, явяването на лукавия лесно може да се забележи.

Очистване от греховете става най-добре в тайнството покаяние и изповед, което се извършва пред духовник. На изповедта човек трябва да разтвори душата си, да извади на показ всички скрити помисли и тъмни тайни, да се яви във всичката си старателно прикривана дотогава духовна грозота, да се почувства духовно разсъблечен, за да го види духовният му отец такъв, какъвто е! Какво самоунижение е изповедта, какво самоизобличаване, но колко спасителна е тя!

Когато в искрена изповед човек е показал пред духовника си всичките мерзости на своето сърце, сам ще си отговори, достоен ли е да вижда ангели. Тогава той така ще се смири, че не ще и помисли даже със скверните си очи да вижда видения!

4) Четвърти начин е по-честото **причастяване с Тялото и Кръвта Христови**, по-честото **пиене на светена вода и поръсване с нея, правене на кръстния знак** и четене на молитвата: *«Да воскреснет Бог и расточатся врази Его!»* Един свети отец запитал явилите му се демони: *«От какво вие най-много се плашите?»* Заставени да отговорят в името Божие, те признали против волята си: *«От това, което вие наричате Причастие».*

Колко е силно пък кръстното знамение в борбата ни против демоните, личи от следните думи на свети Антоний Велики: *«Те (бесовете) са страхливи и извънредно се боят от кръстния знак понеже Спасителят чрез кръста ги е лишил от силите им и ги е предал на позор».* →

ИЗВОДИ

Да помним, че **най-силното средство за борба с демоните е смиrenomъдрието!** Който е истински смирен, стои по-високо от онзи, който върши чудеса! *«Мнозина са получили спасение, без да имат дар на пророчество и прозорливост, на знамения и чудотворство, — пише свети Йоан Лествичник, — но без смирение никой няма да влезе в небесния чертог».* А в Отечника на светия епископ Игнатий Брянчанинов четем: *«На един старец съобщили, че някои се удостоили да видят ангели. Старецът отговорил: «Блажени са тия, които непрестанно виждат греха си!»*

Да бъдем религиозно трезви! Да прегърнем спасителната, здравата, благодатната мистика, която както видяхме, се състои не във виждане на съмнителни видения, а във виждане на своите грехове и в покаяние за тях! Молитвено да общуваме с Бога и с небесните жители, без да се стремим чувствено да виждаме разни образи! Да очистваме сърцата си от разни страсти и пороци, постоянно да се смиряваме, растейки в благодатта Божия, за да достигнем плодовете на Духа Светаго, които са *«любов, радост, мир, дълготърпение, благодат, милосърдие, вяра, кротост, въздържание»*

(Гал.5:22—23). Защото много по-добре е за душите ни да добием смирение — основата на всички добродетели, отколкото видения, които могат да послужат за повод да се възгордеем и да погинем.

На Съдния ден мнозина чудотворци ще кажат на праведния Съдия: «Господи, Господи! не в Твое ли име пророкувахме? И не в Твое ли име бесове изгонвахме? И не в Твое ли име много чудеса правехме?» Но те ще чуют избличителния глас Божи, понеже не са имали смирение и са се гордеели със свръхестествените си дарби: «Махнете се от Мене вие, които вършите беззаконие!» (Мат. 7:22-23).

А пред бедните духом, т. е. пред смирените, ще се разтворят широко дверите на Царството Небесно (Мат. 5:3). Те ще бъдат пуснати да влязат вътре, за да бъдат навеки с Княза на смирението Господа Исуса Христа. Амин.

[Съдържание →](#)

Бележки

1. Вж. житията на свети свещеномъченик Аполинарий — 23 юли ст. ст., на свети апостол Варнава — 11 юни ст. ст., на света мъченица Сира — 24 август ст. ст. и др.
2. Вж. житията на свети Епифаний Кипърски — 12 май ст. ст., свети Теофан Изповедник — 12 март ст. ст., свети Епиктет — 7 юли ст. ст. и др.
3. Вж. Атонски Патерик, 13 януари ст. ст.
4. Добротолубіе. Т. 1. СПб., 1877, с. 549; Добротолубіе. Т. 2. Москва, 1895, с. 104; Еп. Игнатій Брянчаниновъ. Отечникъ. СПб., 1903, с. 116.

© 2001—2005. **Православна беседа**. Части от четивата могат да се цитират при посочване на адреса на сайта (<http://pravoslavie.domainbg.com>). Цялостното преиздаване на текстове в печатно тяло или в електронен вид — само с писмено разрешение от редакцията.